

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים ל"ו עמוד א'

בגמ', האוכל נבלה ביום הכפורים פטור.

א. ונחלקו הראשונים מתי נתנבלה, רש"י סובר, דאף אם נתנבלה ביום הכיפורים פטור, דאיסור אבר מן החי שהיה עליה בחיותה, מנע מאיסור יוהכ"פ לחול עליה, וכ"פ המאירי. והתוס' הקשו על רש"י, דבעת שמתה ופקע איסור אבר מן החי, חלו עליה שני האיסורים בחדא מחתא, נבילה ויוכ"פ. וכ"כ הר"ן (ד"ה האוכל): "דווקא כשנתנבלה מערב יום הכיפורים, אבל נתנבלה ביוהכ"פ חייב דחיילי עלה איסור נבלה ואיסור יוהכ"פ בבת אחת, ובאיסור בת אחת אפי' ר"ש מודה".

והשפת אמת בסוג' כתב ליישב דברי רש"י, דאף בנתנבלה ביוהכ"פ לא יחולו שני האיסורים בבת אחת, כיון דאיסור נבילה חל על כזית, ואיסור יוהכ"פ הוא רק בככותבת שהוא יותר מכזית, ורק היכא ששני האיסורים החדשים שוים הם בחלותם, חלים הם בבת אחת מסברא שאינך יודע הי מיניהו מפקת, אך לא הכא שאינם בבת אחת ואיסור יוכ"פ מפקת שהוא המאוחר. וחתנו הגרי"מ בידרמן הי"ד בהג"ה הוסיף, דהא מיירי הכא לר"ש שסובר שלוקין על כל שהוא בנבילה, וא"כ האיסור נבילה חל על כל שהוא, ואיסור יוכ"פ רק בככותבת.

ובעניי יש לי להעיר על דברי קדשו, דהריטב"א בקידושין (ע"ז: ד"ה האי תנא איסור חל על איסור) כבר קדמו בתירוץ זה וזחה התירוץ, וז"ל הריטב"א: "ויש שפירשו דמשום הכי פטור מיום הכיפורים ולא חייל אחתיכה זו שנתנבלה ביום הכיפורים באיסור בת אחת, משום דאיסור נבילה קודם בה לאיסור יום הכיפורים ולא הוי איסור בת אחת דנבילה שיעורו בכזית ויום הכיפורים שיעורו בככותבת, ולא נהירא דאנן לאו לחיוביה לאוכל אתינן אלא לדון באיסורין היאך חלין, וחתיכה שיש בה כותבת הרי קדים וחייל ביה איסור יום הכיפורים כשם שחל איסור נבילה על כזית שבו ואין אחד מהם קודם לחברו, וזה פשוט מאוד" [ועי' מה שהאריך הגרי"פ פערלא סה"מ לרס"ג ע"א, ג-ד, להקשות ולבאר על הריטב"א].

ושאלתי את הגר"י יצחק דוד אלטר שליט"א, והשיבני, דהשפ"א יאמר שלרש"י אין האיסור חל, רק בשיעור שמתחייב, וכמו הדעה שאין איסור חל על חצי שיעור, אף שמתחייבים בחצי שיעור מן התורה. ולפי"ז צ"ל שלכך השפ"א לא ציין לדברי הריטב"א, דלומד ברש"י להיפך. ומו"ר הגר"ר מאיר דוב רכניצר שליט"א אמר לי, שאחר העיון דברי השפ"א והריטב"א לא קרב זה אל זה, דהריטב"א מיירי מהגברא האוכל, והשפ"א מיירי מהחפצא הנאכלת, והבאתי כמראה מקום, אף שעדיין לא הבנתי התירוץ עד סופו. והגר"ר אברהם הכהן עהרנטרייא שליט"א אמר לי, דתליא במחלוקת ראשונים אי איסור יוהכ"פ חל על החתיכה עצמה, או שכולה היא רק איסור גברא, ואף אמנם דמדברי הריטב"א נראה שסבר שהוא איסור על החפצא, אך י"ל שהשפ"א למד כרמב"ן וראב"ד דלא סברו כן, ויש מקום לעיין, [ועי' קובץ הערות יבמות סי' ל"ג, דנתקשה בזה, הא איסור נבילה הוא חפצא ואיסור יוכ"פ הוא גברא, עיי"ש].

ב. תוס' אחר קושייתם הנ"ל עם רש"י, מודים שאף בנתנבלה ביוהכ"פ לא חל איסור יוכ"פ, אך מטעם אחר, דהבשר יש בו איסור שאינו זבוח, ואיסור זה נשאר גם עתה, ומונע מאיסור יוכ"פ לחול, [ועי' שיטמ"ק חיר דף ד. בשם רבינו עזריאל מה שהקשה על תי' זה של התוס'].

וביתר הרחבה ביארו התוס' שיטתם בחולין (ל"ז: ד"ה השתא): "וא"ת למאי דפריך אי אמרת נמי מסוכנת שריא תקשי אמאי אצטריך קרא לאיסור נבלה הא אסורה מחיים משום איסור שאינה זבוחה דרחמנא אמר וזבחת וזו לא נשחטה, דממ"נ אף לאחר שנתנבלה איכא עשה דשאינה זבוחה כדמשמע בפרק כל שעה (פסחים לו:). ובפ"ק דזביר (ד:). דר"ש אומר האוכל נבלה ביוהכ"פ פטור משום דאין איסור חל על איסור, משמע אפילו נתנבלה ביוהכ"פ פטור משום דאין איסור חל על איסור, והשתא כשמתה פקעה איסור אבר מן החי אמאי לא חל איסור יוהכ"פ עם איסור נבלה בבת אחת, אלא ודאי לעולם איכא איסור דשאינה זבוחה ולהכי לא חייל עליה איסור יוהכ"פ כדמחיים נמי הוה בה איסור זה ואכתי לא פקע, ויש לומר דהוה מצי למימר ולטעמיך".

ואי בהמה בחייה באיסור אינה זבוח עומדת, ואיסור זה לא פקע גם אחרי מיתתה, היאך חל איסור נבילה, והלא אין איסור חל על איסור, בזה האריך בשערי יוסר (שער ב' פרק ו') וחולק שם על השב שמעתתא והרעק"א, עיי"ש.

אך עוד רגע אדבר בתי' התוס', דלכאורה הרי יש בשר ששייך בו איסור נבילה, וחיוב זביחה אין בו, והוא עוף טהור למ"ד (ריש לקיש אליבא דר"י בר יהודה נזיר כ"ט). אין שחיטה לעוף טהור מן התורה, אך איסור נבילה יש בו כדכתבו התוס' (חולין כ. ד"ה לא אמרו) דאף למ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה, אי העוף מת מאליו ללא נחירה, הוי נבילה, וא"כ יהיה נפק"מ לרש"י ותוס' בעוף טהור שנתנבל ביוהכ"פ, דלתוס' יחול עליו איסור יוהכ"פ כי מעולם לא היה בו דין זבוח. והגר"ר אברהם הכהן עהרנטרייא שליט"א אמר לי, דצ"ל שהתוס' ידעו שר"ש סובר שיש לעוף חיוב שחיטה מן התורה, וע"כ אין נפק"מ בסוגיין, אך הסכים שאכתי זה הערה בתוס' וצריך להבין, [ויש לי להעיר על דברי מורינו הרב עהרנטרייא, דריש לקיש סובר דאין שחיטה לעוף מן התורה כדלעיל, ובשבעות כ"ד. במו"מ של הגמ' שם פשוט להגמ' שר"ל אזיל כר"ש דאין איסור יוכ"פ על נבילה, ולכאורה שם כבר יהיה קשה דלר"ל בנבלת עוף טהור אליבא דהתוס', כן יהיה נבילה ויוכ"פ בחדא מחתא, ודו"ק].

בגמ', יצא זה שאין איסורו משום כל תאכל חמץ בלבד, אלא אף משום כל תאכל טבל. מידי בלבד כתיב וכו'.

ג. והגרע"א צ"ל בגליון הש"ס ציין: "מידי בלבד כתיב, עיין בהר"ש פ"א מ"ג דטהרות וצ"ע".

וז"ל הר"ש (טהרות פ"א, ג): "ואין בה כזית בבית הבליעה, דתניא בפ' גיד הנשה (חולין ק"ב): יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בגדים בבית הבליעה ת"ל נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה בה מי שאיסורו משום כל תאכל נבילה יצא זה שאיסורו משום כל תאכל טמא כלומר דלא אתי איסור נבלה וחייל באיסור טמא. ומאן דאית ליה איסור חל על איסור ידרוש הכי מי שאיסורו משום כל תאכל נבלה לחודיה יצא זה שאיסורו משום כל תאכל נבלה וטמאה". ועל זה מקשה הרעק"א, דהלא הגמ' פריך מידי בלבד כתיב, והיינו היכא דלא כתיב בלבד, יכול להיות כמה איסורים.

וכן הקשה הנציב צ"ל (מרומי שדה טהרות שם): "כתב ר"ש [וכו'] וקשה אטו בלבד כתיב כדמקשי הש"ס בכ"מ. ובאמת בזבחים (ז:). יליף מקרא, ועוי"ש בתוס' ד"ה וחד למעוטי עוף טמא, וצ"ע".

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

[ד]. בשו"ת הר צבי (או"ח ה"ב סי' ע"ב) הביא את הגליון הש"ס, ומפני חומר הקושיא כתב לתרץ בדוחק: "והיה נראה לתרץ דכל חד לפי ענינו, בדפסחים החידוש דאינו יוצא בטבל דבעינן שיהא איסורו משום בל תאכל נבלה לבד, והרי מסקנת הגמרא דפסחים סותרת דבריו, שאין בו איסור לאוכלו חמץ, אבל לומר דהפסוק ממעט דבעינן דוקא שלא יהא בו אלא איסור דאכילת חמץ לחוד, אבל אם יש בו איסור שני אינו יוצא אף על גב דיש בו איסור אכילת חמץ, הא מנ"ל, דלמעט שאינו יוצא שזהו חידוש הכתוב, אמרינן דאין לך בו אלא חידושו דאינו ממעט אלא אם אין בו איסור אכילת חמץ, אבל ביש בו איסור חמץ אלא שיש בו עוד איסור, זה לא מוכח מהפסוק, ובלו ראה אין לנו לומר דטבל מעכב שלא יצא. משא"כ בטומאת בית הבליעה דחידוש הוא מה שמטמא וכדאמרינן בזבחים (ע"ג). דמה שמטמא בבית הבליעה חידוש, אמרינן ג"כ דאין לך בו אלא חידושו ולמעט בחידוש שאינו מטמא אלא באיסור נבלה לחוד, אבל בדיש לו איסור שני לא מטמא, דאין לנו הכרח מהפסוק אלא באיסור נבלה אבל ביש לו איסור שני, אין לנו הכרח מהפסוק דגם הוא נתרבה לטומאת בית הבליעה, ולמעט בחידוש עדיף". ועי' בשו"ת **דברי יציב** (הו"מ סי' קכ"ד) דהאריך לפלפל בדברי הר"ש ליישב קו' הגרע"א, ולפי קוצר הבנתו, דבריו מכוונים לתי' ההר צבי הנ"ל.

בגמ', יצאו בכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם וכו', רע"א מצה ומרור מה מרור שאינו בכורים אף מצה שאינה בכורים.

[ה]. **והשפת אמת** (ד"ה שם בגמ' מצה ומרור) מקשה קושיא נפלאה: "קשה לי אם כן כהנים בחלה ותרומה נמי לא מהאי טעמא, מה מרור שאינו חלה ותרומה אף מצה וכו'. אך אפשר לומר דלס"ד דהגמ' בדברי ר' עקיבא אין הכי נמי דפליג אהא. אבל אכתי קשה לעיל דמקשה הגמ' והכהנים בחלה ותרומה פשיטא, ודחיק לשנויי דהו"א מצה השוה לכל אדם בעינן, דבאמת תמוה מאיזה טעם הוא אמינא הכי, ובפשיטות הו"ל למימר דהו"א מצה ומרור מה מרור שאינו חלה ותרומה כו' כנ"ל כדדריש רע"ק הכא, וצ"ע". **והרעק"א** (בעמוד ב, ד"ה אי מצות) הקשה כע"ז על מצה ממעשר שני, דאיך יוצאים הרי אין במינו במרור וא"כ נימא וכו', וסליק בצ"ע. וכבר קדמם **הצל"ח** בקושיות אלו, הן על חלה ותרומה, והן על מעשר שני, וכתב דזה כוונת **התוס'** (ד"ה אי מצות): "ונראה שמדברי ר"ע עצמו מוכח סברא זו, דהרי קשה כיון דר"ע יליף היקשא דמצה ומרור, א"כ למה נפיק במעשר שני בירושלים, ג"כ נימא מה מרור שאינו מעשר שני [וכו'], וא"כ נימא מה מרור שאינו מעשר שני אף מצה כן. ולא עוד אלא איך הכהנים יוצאים בחלה ותרומה, נימא מה מרור שאינו חלה ותרומה וכו'. אלא ודאי דאי אפשר דא"כ נימא מה מרור שאין במינו מעשר ותרומה, וא"כ אימעטי כל חמשת המינין, דבתרומה ומעשר דגנך כתיב וכל חמשת המינים בכלל דגן, וא"כ במה יצא ידי חובת מצה", עעו"ש.

פסחים ל"ו עמוד ב'

בגמ', יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בפת הדראה תלמוד לומר מצות מצות ריבה, ואפילו כמצות של שלמה וכו'.

[ו]. **הנצי"ב** צ"ל (שו"ת משיב דבר ה"א סי' ל) נשאל ע"י "הרב וכו' מו"ץ בק"ק פרילוקא" על דבר ריחיים לטחינת החיטים שעובדים בכח הקיטור, ולפי מה שהנצי"ב מביא בתשובתו מדברי השואל, נראה שהשואל רוצה מאוד שהנצי"ב יאסור את הריחיים "אשר דרש ממני ע"ד בית הטוחנות של דאמפף אם כשר לטחון בהם חטי דפיסחא, האמת אגיד כי מעולם לא ראיתי בתי טוחנות כאלו וע"כ אף כי שמעתי בעלי תריסין מנגחין זא"ז בהלכה זו, אבל אני תמונה של החשש לא ראיתי זולת קול, וגם הספרים שמדברים בזה הענין אין עמדי ע"כ לא אוכל לחוות דעתי הדלה בזה באופן שיהא אצלי ברור כאחותי וכדאיתא במס' סנהדרין (דף ט:). אך ראיתי מה שכ' מע"כ נ"י בזה"ל וקשה מאד להתיר הרצועה בכל מקום ובכל אדם, מבואר שגם מע"כ אינו רואה חשש חימוץ בזה, אלא נדרש בזה הרחיים שמירה מעולה יותר משארי בתי טוחנות, וע"כ מצא מקום לחלק בין מקום למקום ובין אדם לאדם, ואם כי אני לא ידעתי מדוע משונה זו מכל בתי טוחנות, הנני תולה החסרון בי מפני העדר ידיעתי בהליכות בתי טוחנות הללו ומע"כ יודע יותר ממני, בכ"ז אין דעתי נוחה לחלק בין מקום למקום, וכדאיתא בפסחים (ל"ו). יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי ביתוס מותרין, ודברים כאלו גורם למחלוקת כי אין דעות בני אדם שוות וברוך חכם הרזים ית' ונמצא ש"ש מתחלל". "ובאמת בכל בתי רחיים לרבים אין לסמוך על הבעלים שינקו כראוי וישמרו כהלכה ועל דברים הנעשים לרבים אין סומכין אלא על מי שמוחזק עפ"י ב"ד בכשרון דעת, וכדאיתא בירושלמי דמאי והובא בתוספות יומא (דף ט), אבל ברבים אינו נאמן עד שיקבל עליו ברבים, וכן המנהג במדינה זו שב"ד או רב שבעיר שולחין איש אחד לבתי רחיים להכשיר ולסלק כל מכשול ולא לסמוך על בעל הרחיים ומשרתיו, ומאחר שכן אם אפי' רחים של קיטור נדרש לשמירה מעולה יתירה מכל בתי טוחנות לא יפלא להושיב אדם מיוחד עפ"י ב"ד להשגיח ע"ז ושוב אין לחלק בין מקום למקום ובין אדם לאדם".

"גם מש"כ מע"כ נ"י שיש במקומם הרבה בתי רחיים של סוסים כפי הצורך לפסח, כמדומה לי שהקמח היוצא מבתי רחיים פאראווע טובים הרבה מבתי רחיים של סוסים, וכבר אשתנו דרי ורוצים לשמוח ביום טוב על לחם עוני כמצות של שלמה היינו סלת נקיה, וזכורני בימי חרפי מי שנזהר בשמורה היה קוצר החטים לפני זמנם והיו המצות שחורות ועכשיו נשתנה הדבר וקוצרים בזמנם ורק בשמור יפה שלא יפלו גשמים עליהם מקצירה ואילך כדאיתא בפסחים (דף מ) כי מהפכין כו' ע"ש בפרש"י".

[יש לציין, שאף שהנצי"ב מעיד שאינו מכיר את הריחיים, ולא ראה את הספרים המדברים מזה, אך יתכן לומר שהשואל המו"ץ דק' פרילוקא לא שאל בתמימות, כי באותם שנים הג"ר יהודה לייב צירלזון הי"ד כיהן כרב ואב"ד פרילוקא בגיל עשרים שנה בלבד, והוא היה מראשי המתירין לריחיים אלו, כתב קונטרס מיוחד שנדפס בספרו גבול יהודה (ה"א, סי' ו), ויתכן שאותו מו"ץ רצה לקבל את דעתו של הנצי"ב שהיה אז מזקני הדור, כנגד דעת הרב צירלזון, ולכך דחק למצוא איסור לריחיים אלו].

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומנם בל"ג: rabinoviz@gmail.com